

GRADSKA VRATA NA GLAVNOM KARDU U SJEVERNIM GRADSKIM ZIDINAMA RIMSKE KOLONIJE JADER

Nenad CAMBI
Split, Hrvatska

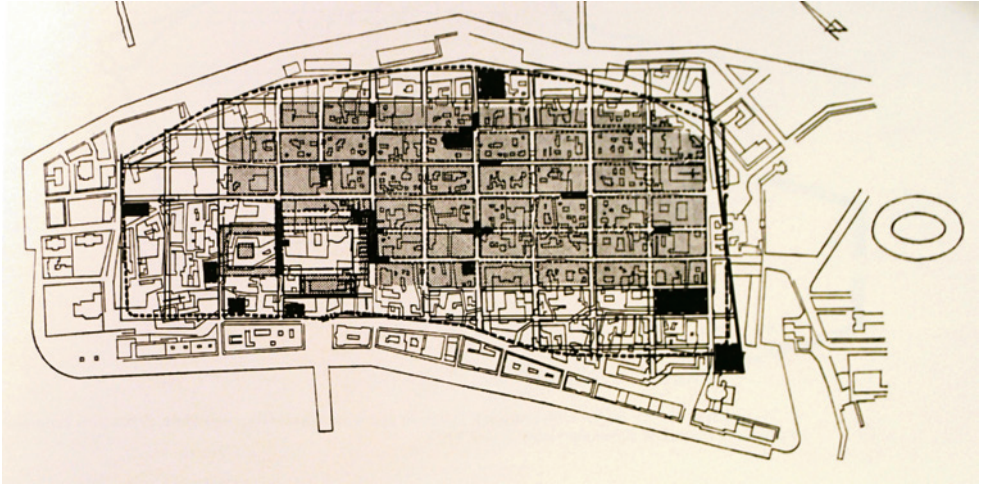
UDK: 725.96(497.5 Zadar)
DOI: 10.21857/yrvqgtd2x9
Izvorni znanstveni rad
Prihvaćeno: 4. lipnja 2025.

Fokus ovoga rada je na sjevernim vratima, tradicionalno nazivanim Porta Marina, koja je potpisnik ovog teksta proučavao na temelju vlastite dugogodišnje autopsije, kao i analiziranja fotografija služeći se metodom „čitanja zidova“ koja je dobar pokazatelj međusobnih odnosa razvojnih faza. Dataciju omogućuje analiza natpisa.

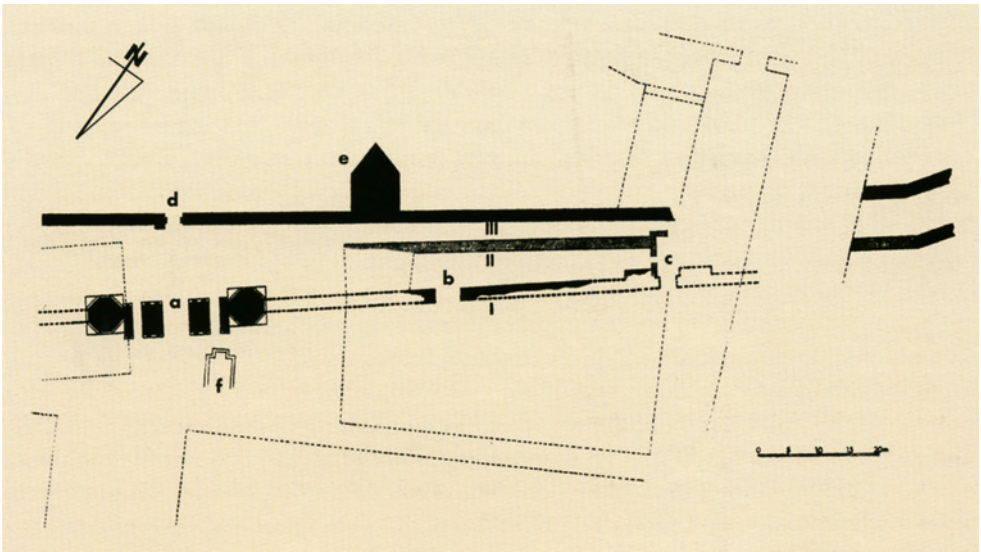
Ključne riječi: Jader, gradska vrata, Melia Aniana.

Rimski Jader smješten je na poluotoku koji je veoma pogodan za utemeljenje dobro zaštićenog grada. Poluotok je okružen morem s tri strane, a na jednom dosta uskom pojasu povezuje se s kopnom (sl. 1). Taj dio teže je braniti nego ostale strane koje oplakuje more i zbog toga je taj dio uz troja vrata i kule bio snažno utvrđen tako da se može uspješnije braniti (sl. 2). Unatoč tomu što je okružen morem, svejedno je bio ojačan zidinama koje su gotovo do nedavno stajale. Kad je grad bio bombardiran u Drugom svjetskom ratu, zajedno s kućama na južnoj strani stradale su fortifikacije koje su se tijekom stoljeća kontinuirano ojačavale. Ipak, dosta su se dobro sačuvale zidine na sjevernoj strani poluotoka u kojima su preostala i vrata koja do danas služe svojoj izvornoj funkciji. Razvitak gradskih fortifikacija teče od rimskog doba do duboko u novi vijek. Naime, očuvan je natpis koji svjedoči Augustovu donaciju kula i utvrda, što je posve jasan dokaz prvog, vjerojatno i najopsežnijeg zahvata (sl. 3).¹

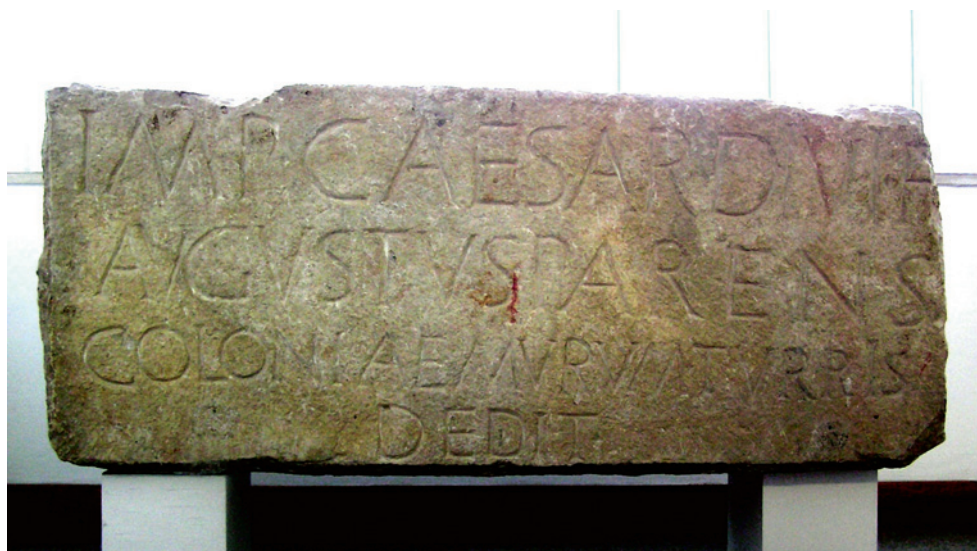
¹ Bila su dva Augustova natpisa u vezi gradnje zidina. Prvi (Theodor MOMMSEN, *Corpus Inscriptionum Latinarum*, vol. III, Berlin, 1873., 2907 (dalje: CIL III)) glasi: *Imp(erator) Caesar Divi F(ilius) Aug(ustus) / Parens Coloniae murum / et tvrris dedit*. Ispod ova tri retka još je zabilježeno: *T(itus) Optatus tvrris vetvstate / consumptas impensa sua restituit*. Danas se čuva u Museo Maffeiانو u Padovi. Epigraphic Database Heidelberg, <https://edh.uni-heidelberg.de/edh/inschrift/HD060139>, posjećeno 1. prosinca 2024. Drugi natpis (CIL III 13264) glasi: *Imp(erator) Caesar Divi F(ilius) Aug(ustus) / Parens Coloniae murum et tvrris / dedit* i očuvan je u Arheološkom muzeju u Zadru. August je zadaću realizirao kao *parens coloniae* što se u oba natpisa izričito navodi. Prvi natpis zabilježio je i kasniji popravak zidina koje je na svoj trošak obnovio Titus Ivlivs Optatus. Može se pretpostaviti da se obnova dogodila u trenutku kad su se nad Dalmacijom nadvile opasnosti u doba Marka Aurelija za Markomanskih ratova kad se i drugdje grade i dograđuju zidine.

SLIKA 1. Jader – plan grada

SLIKA 2. Jader – Zidine na jugoistočnom dijelu grada

SLIKA 3. Jader – Natpis o gradnji zidina i kula u doba Augusta

Fokus ovoga rada je na sjevernim vratima, tradicionalno nazivana Morska vrata ili Porta Marina, koja je potpisnik ovog teksta istraživao na temelju vlastitog dugogodišnjeg promatranja, kao i analiziranja fotografija služeći se metodom „čitanja zidova“ koja je dobar alat pri utvrđivanju međusobnih odnosa razvojnih faza. Nažalost, nije imao prigode zaviriti u nutrinu spleta zidova i vidjeti njihov međuodnos. Unatoč tomu smatra da je došao do nekih rezultata koja se teško mogu osporiti, ali pouzdano ih ipak treba stalno nadopunjavati. Ova su vrata izravna veza unutrašnje dobro zaštićene (sjeverne) luke Jadera s istočnom stranom Foruma (sl. 4) i od Foruma do vrata na suprotnoj strani zidina (južnoj), koja su propala. Jader ima pravilnu ortogonalnu mrežu ulica, tj. mrežastu strukturu dekumana i karda. Svi *cardines* protežu se do fortifikacija i do mora s obje strane. Na kraju glavnog karda su ova vrata koja povezuju najvažniji gradski sadržaj (forum) s lukom. Promet je primarno bio važan za robu koja je iz luke dolazila do forumskih taberna.

SLIKA 4. Jader – pogled na sjeverna gradska vrata

Prije svega valja konstatirati da lice i naličje vrata nisu isti, te se znatno razlikuju. To je nedvojbeni pokazatelj da nisu rađeni u jednom te istom zahvatu, nego u različito doba, što se stilski i konstruktivno lijepo zapaža. Pročelje na morskoj strani nedvojbeno je skromna venecijanska tvorevina (sl. 5). M. Suić taj zahvat datira u 16. st. kad je Venecija gradila zadarske *terrapienate*, što je točno jer na to upozoravaju dokumenti. Polukružni luk nad ulazom izrađen je od pravilnih, dobro klesanih blokova s istaknutim vanjskim obodom. Sve je ostalo glatko bez profilacije. Nad lukom je friz na kojem su nezgrapno prikazani nagi dječaci s istaknutim trbuhom i neprirodno tankim potkoljenicama koje drže grb. Ovaj motiv preuzet je iz rimske ikonografije (eroti), ali je izvedba sasvim različita i inferiornija. Sa strana friza su baze koje služe kao potpornji pilastara koji nose trokutasti zabat. Među pilastrima je široko polje za reljefni prikaz koji je dosta oštećen, a prikazivao je mletačkog lava u profilu glavom prema istoku. Razlog zašto je lav oštećen političke je naravi, dakako. Poviše reljefa lava dosta je nespreno umetnut trokutasti zabat unutar kojega nema nikakvog ukrasa. Vrata

SLIKA 5. Jader – sjeverna, „mletačka“ vrata izvana

su ugrađena u stare zidine koje su rađene od manjih i dosta nepravilnih blokova, dok su sama vrata neorganski povezana s ostatkom zidina pravilnim i dosta velikim blokovima. Očito je da tehnike nemaju nikakve sličnosti jedna s drugom. Konstrukcija vrata i dekoracija nedvojbeno su izrađene u istom zahvatu. Vanjska je ploha zidova pak lagano nakošena. Svrha toga je bolja obrana od artiljerijskog oružja koje je moglo biti upotrijebljeno s neprijateljskih brodova. Tanad se, naime, bolje rikošetira od kose nego od okomite površine.

Suprotno lice ovih istih vrata koje gleda prema gradu tehnički i stilski posve je različito (sl. 6, 7). Duga i vertikalna fuga koja povezuje dvije različite strukture zidina jasno pokazuje da su vrata bila konstruirana pažljivo, ali se ipak zapaža neorganski spoj. Bočni zidovi učvršćivali su vrata i pružali oslonac za njihov gornji dio. Luk nad vratima bio je profiliran trakama bez ukrasa na jasno prepoznatljivi rimski način. Gornja traka je najistaknutija, a donje se sužuju prema tjemenu prolaza. Na sličan je način profilirana i baza natpisa Melije

SLIKA 6. Jader – Slavoluk Melije Anijane

Anijane.² Naime, na taj zid od osrednje velikih, ali pravilnih blokova oslanjaju se pilastri na koje je pak položen lijepo pisani i čitki natpis Melije Anijane. Poviše, na sam natpis naliježe greda ukrašena kimationom koji je isklesan dubokim svrdlanim kanalima. Svi ti elementi izvedeni su u jednom konstrukcijskom zahvatu. Poviše grede je završetak poput zaobljenog zabata koji je u obliku baroknog sloga, što znači da je taj arhitektonski element naknadno dodan, kao osuvremenjenje vrata, a namjesto kipova. Svi elementi osim potonjeg nastali su istovremeno i rimskog su karaktera. Solidna rimska gradnja nije zahtijevala konstrukcijski zahvat kao suprotnoj strani. Iz natpisa saznajemo da je Anijana naredila poravnati (vjerojatno pločama) tržnicu pazara (*emporium*) te podignuti

² CIL III 2922, 9987. *Natpis glasi: Melia Anniana in memoriam Q(uinti) L(aepici) Q(uiti) f(ili) Ser(gia) Bassi mariti sui memoriam / emporium sterni et arcum fieri et statuas superponi test(amento) iuss(it) ex sestertium DC (milibus) d(educta) vicesima p(opuli) (Romani)*. U prvom čitanju spominje se još Triton, što je u drugom odbačeno jer doista ne postoji. Po svoj prilici to je povodjenje za Cirijakom koji spominje Tritona koji trubi vjerojatno u dugu spiralno narebrenu školjku. Ovakva Tritonova ikonografija je uobičajena.

SLIKA 7. Jader – Oblik luka: Slavoluk Melije Anijane

luk, a iznad njega postaviti kipove na što ju je obvezivao muževljev testament, potrošivši 600,000 sestercija uz dvadesetinu poreza na nasljedstvo, što znači još dodatnu petinu iznosa. Prema tome, ona je načinila luk u Augustovim vratima koja su morala postojati. Vrh su krasili i kipovi kojih, doduše, više nema, ali ih je vidio još Cirijak Ankonitanac i pripisuje ih Tritonima.³ Takva ikonografija dobro odgovara smještaju vrata u luci. Kipovi su bili dosta oštećeni, što je logično s obzirom na njihovu dugovječnost, ali ih je popravio Petar Krišava, Krešin sin.⁴ Kipovi su skinuti prije nego što je na njih stavljen zabat baroknog stila koji danas zapravo narušava izvorni (rimski) izgled, ali je barem donekle stilski usklađivao unutrašnje s vanjskim licem vrata. Gdje su danas kipovi nije poznato.

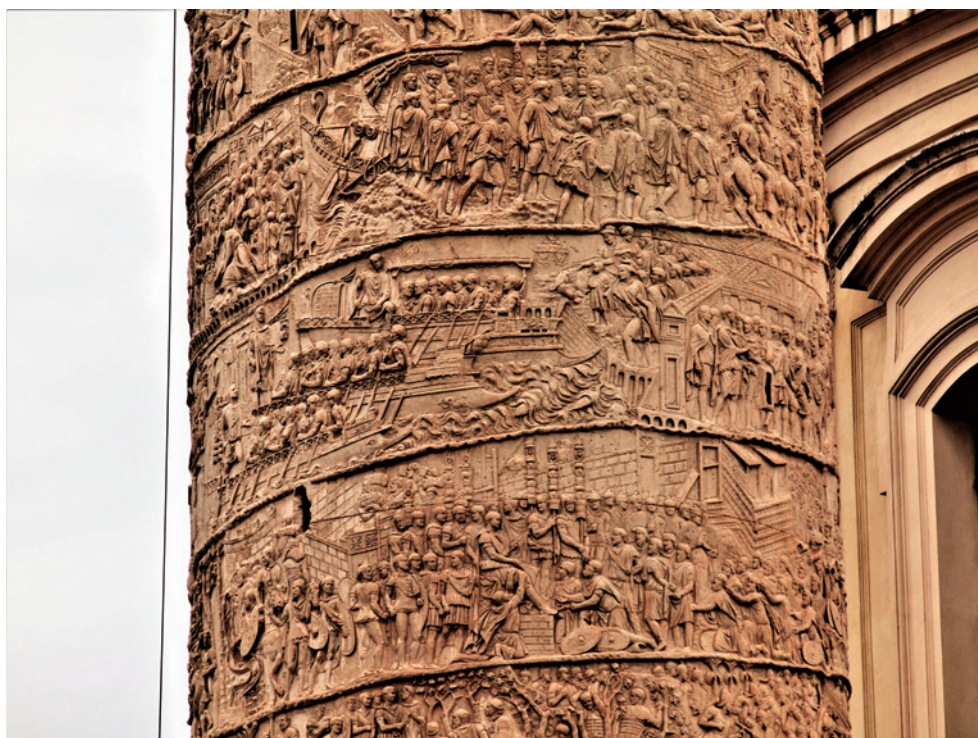
U Ankoni su također kipovi na slavoluku u luci koji se vidi na Trajanovu stupu u sceni odlaska cara liburnama iz Ankone prema Jaderu (sl. 8, 9).⁵ M. Suić vrata naziva slavolukom što terminološki nije sasvim prikladno jer su to vrata, a ne slavoluk, kao što je na primjer onaj Sergijevaca u Puli (sl. 10).⁶ Zahvat Melije Anijane zapravo je dostojno ukrasio prolaz koji je već postojao i poslužio da

³ Cyriacus ANCONITANUS, *Epigrammata Reperta Per Illyricum*, ca. 1700, Natpis br. 1. Dokument je u Bavarskoj državnoj biblioteci.

⁴ Mate SUIĆ, *Zadar u starom vijeku*, Zadar, 1981., 201.

⁵ Nenad CAMBI, Dalmatinski gradovi na Trajanovom stupu u Rimu, u: *Scripta Branimiro Gabričević Dicata*, ur. Josip Dukić, Ante Milošević i Željko Rapanić, Split, 2010., 135 – 158.

⁶ Sandro DE MARIA, *Gli Archi Onorari di Roma e dell' Italia romana*, Rim, 1988., 251, br. 33. tab. 27 – 30.

SLIKA 8. Trajanov stup u Rimu (scena odlaska cara iz Ankone i dolaska u Jader)

SLIKA 9. Trajanov stup u Rimu (scena odlaska cara iz Ankone i dolaska u Zadar, sasvim lijevo vidi se slavluk s kipovima)

uzveliča izgled s gradske strane i pokaže što je jedna imućna žena načinila za uljepšanje grada kao uspomenu na svoga pokojnog muža. Nedvojbeno je da su vrata dobila oblik poslije Augustova zahvata.

Pitanje koje se često postavlja jest gdje je bio smješten *emporium* koji se spominje u natpisu. Lokacija mu se obično traži unutar gradskog prostora.⁷

⁷ Mate SUIĆ, Novija arheološko-topografska istraživanja antičkog Jadera, *Zbornik instituta za historijske nauke*, sv. II, 1956. – 1957., 13 – 59, posebno 37; Boris ILAKOVAC, Kad je popločan i ukrašen emporij rimske kolonije Jader, Kad je popločan i ukrašen emporij rimske kolonije Jader, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, vol. 32 – 33, Zagreb, 1999. – 2000., 93 – 105.

SLIKA 10. Pula – samostojeći slavluk Sergijevaca

Upravo natpis slavi poboljšanje uvjeta na tržnici koja je po svoj prilici bila izvan zidina, u samoj luci gdje su pristajali brodovi s robom. Moguće da nije postojala nikakva građevina, ali njezin prostor bio je popločan čime je spriječeno gacanje po blatu poslije kiša ili vlage. I danas se, naime, vlaže namirnice da ne usahnu na suncu. Jedan takav zahvat ne bi bio toliko potreban u samome gradu jer su ulice i forum već bili popločani. Ako je emporij bio na nekom drugom mjestu, tada zapravo natpis nije pokazatelj i nema smisla na vratima jer odvraća namjesto da upućuje posjetitelja. Uz to, pojava natpisa na gradskim vratima u svojstvu veličanja pothvata logična je na pročelju kroz koje se ulazi na emporij. Taj termin koji je nastao od glagola *emo* (trgovati) održao se do danas i u drugim romanskim

jezicima. Da se bilo gdje drugdje nalazila navedena tržnica, natpis bi bio tamo, a k tomu analiza ulaza u grad i njegov ukras svjedoče da je to bila fasada na znanje svima onima koji prolazili kroz vrata. Napis definitivno nije ni otkuda premješten na sadašnje mjesto. Nažalost, nije poznato kako je izgledalo pročelje koje gledalo na luku, jer je, kako smo vidjeli, situacija se posve izmijenila u 16. st. Ono je ostalo unutar kasnijih zadarskih zidina.

Drugo je pitanje kad je nastao zahvat na zidinama i sadašnji oblik vrata (Porta Marina). Ovaj „slavoluk“ (*arcus*) mogao je nastati samo poslije Augusta koji je opskrbio Jader zidinama. Treba pretpostaviti da u istom potezu nije ostavio mogućnost da privatnik/ica načine luksuzno uređena gradska vrata. Dakle, Augustovo doba je *terminus post quem*. S druge strane, sam natpis nudi neke mogućnosti za dataciju. Natpis i imenske formule zavještača te njegove udovice nose neke osobine koje ukazuju na vrijeme postavljanja natpisa. Naime, žena ima uobičajenu formulu: ime obitelji iz koje potječe (*nomen*)⁸ i nadimak (*cognomen*).⁹ Muževljevi *nomen* Laepicus poznat je u Istri i po svojoj prilici od tamo i vuče podrijetlo.¹⁰ Naprotiv, *cognomen* Bassus iznimno je čest posvuda na Zapadu i Istoku, iako, kako navodi I. Kajanto, riječ nije latinska.¹¹ Na temelju imena, dakle, valja zaključiti da je riječ o sjevernoitalskoj obitelji koja se doselila u Jader i tu ostavila vidnog traga. Gdje je stekla imovinu, naravno, nije poznato.

Za određivanje vremena nastanka znatno su važniji ostali elementi natpisa. Imena nose klasičnu formulu: žena ima *nomen* i *cognomen*, a muž pak klasična muška *tria nomina*: *praenomen*, *nomen* i *cognomen* te filijaciju i *tribus*, čime se precizno naznačuje njegovo rimsko građanstvo. To nas ne može odvesti daleko od ranog principata, jer ti elementi kasnije postupno izostaju iz upotrebe u natpisima, iako, naravno, nisu nestali. Po mišljenju autora ovoga rada, nastanak natpisa ne bi trebao biti kasniji od doba Flavijevaca.¹²

Nije Jader jedini grad u rimskoj provinciji Dalmaciji koji je svoja vrata zapravo primarno nastojao podrediti uljepšavanju, a ne ojačavanju. To je doba tzv. Pax Romanae i kad nema od većih opasnosti u dubini provincije. Takve slučajeve možemo vidjeti u *Asseriji*, gdje je *Lucius Laelius Proculus* načinio slavoluk vrata

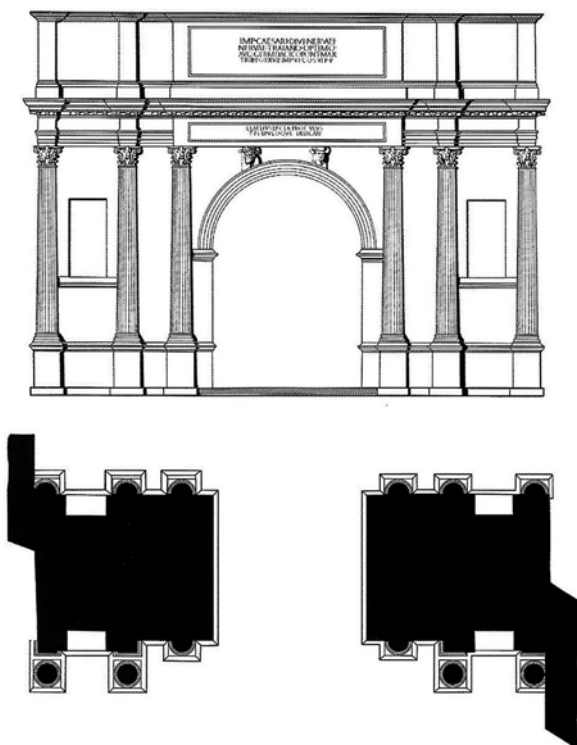
⁸ *Nomen* Melia rijedak je u Dalmaciji. Gèza ALFÖLDY, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia*, Heidelberg, 1969., 99. Autor navodi da je obitelj pouzdano sjevernoitalska.

⁹ *Cognomen* Anniana po istom autoru (str. 150) čest je čitavoj Dalmaciji, čak i kod starosjedilaca.

¹⁰ G. ALFÖLDY, *Die Personennamen*, 92.

¹¹ Iiro KAJANTO, *The Latin Cognomina*, Helsinki, 1965., 244; G. ALFÖLDY, *Die Personennamen*, 163.

¹² B. ILAKOVAC, *Kad je popločan*, 103. Autor smatra da je nastanak čitavog kompleksa nastao doba Antoninijana. Ilakovčeva argumentacija počiva na navodnoj činjenici što je Jader najveći uspon doživio u drugoj fazi urbanog razvitka. Takva argumentacija ne zasniva se na preciznijim mogućnostima onomastičke datacije.

SLIKA 11. Asseria – Gradska vrata s natpisom u čast Trajana

u čast Trajana (sl. 11, 12, 13).¹³ Aserijska vrata više su slavoluk koji je definitivno umanjio obrambeni karakter fortifikacija. Natpis i dekoracija krasili su lice i naličje. Vjerojatno monumentalni ulaz u grad doživio je i *Burnum* kad se formirao municipij. Na to bi upućivala golema protoma Herkula (sl. 14).¹⁴ I tzv. *Porta Caesarea* u Saloni pretvorena su u neku vrstu slavoluka koji je vjerojatno svoj

¹³ Hans LIEBL, Wilhelm WILBERG, Ausgrabungen in Asseria, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts*, vol. 11, Beč, 1908., 17 – 88., sl. 8 – 23. Natpis glasi: *Imp(eratori) Caesari divi Nervae f(ili) Nervae Traiano optimo avg(usto) germ(anico) dacico pont(ifici) max(imo) trib(unicia) potestate xvii imp(eratore) vi co(n)s(ule) vi p(ater) p(atriciae)*. Niže od dedikacije caru slijedi poseban dodatak, ime donatora: *L(ucius) Laelius L(uci) F(ilius) Cla(udia tribu) Proculvs T(estamento) F(ieri) I(iussit) epuloque dedicari*. Ovaj natpis donosi slično oblikovana imena i formule kao i zadarski. I ovaj natpis, po svoj prilici, iako ne toliko jasno, nastao je posthumno od dedikanta. Međutim, ovdje se ne vidi tko je izvršio oporuku. Unatoč sličnosti, ipak ovaj natpis ima neke razlike u formulaciji. G. ALFÖLDY, *Die Personennamen*, 91. Autor drži da je ovaj čovjek Liburn, a za *cognomen* navodi da je to jedan od najčešćih *cognomina* u čitavoj Dalmaciji. G. ALFÖLDY, *Die Personennamen*, 274 – 275.

¹⁴ Katalog stalnog postava rimske zbirke Arheološkog muzeja u Zadru, Zadar, 2016., 16, sl. 8.

SLIKA 12. Asseria – konzola gradskih vratiju s likom mješovitog bića (čovjek bik)

SLIKA 13. Asseria – konzola gradskih vratiju s likom bika

završeni izgled dobio u doba tetrarhije.¹⁵ Po svoj prilici je i *Aequum* imao poput slavoluka ukrašena gradska vrata (sl. 15).¹⁶

¹⁵ Nenad CAMBI, Ženski likovi s krunom u obliku gradskih zidina iz srednje Dalmacije, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, vol. 65 – 67 / 1963. – 1965., Split, 1971., 55 – 71., pl. XVII; Nenad CAMBI, *Antika. Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, 2002., 176, fig. 275; Nenad CAMBI, *Kiparstvo rimske Dalmacije*, Split, 2005., 167 – 168, sl. 244; Jasna JELIČIĆ-RADONIĆ, The Relief of Salona Tyche, u: *Akti XII. međunarodnog kolokvija o rimskoj provincijalnoj umjetnosti: Datiranje kamenih spomenika i kriteriji za određivanje kronologije*, ur. Ida Koncani Uhač, Pula, 2014., 59 – 63, sl. 1.

¹⁶ Na takvu mogućnost ukazuje rimska trijumfalna ikonografija. Nenad CAMBI, *Triptih studija, eseja o antičkoj skulpturi*, Split, 2025., 25, kat. Br. 25, sl. 36, 37.

SLIKA 14. Burnum – Heraklova glava na zaglavnom kamenu

SLIKA 15. Čitluk – Nike s pokorenim barbarom

Tik uz gradska vrata *Porta Aurea* u Puli podignut je slavluk Sergijevaca uz koji je također licem okrenut prema gradu, tako da je naličje bilo nevidljivo jer je toliko blizu konstrukcije vrata (sl. 10). Današnja situacija vara jer su *Porta Aurea* bila uklonjena pa je naličje spomenika otkriveno pogledu, ali nedorađenosti su ostale tako da danas izgleda kao obrnuta situacija, kao da je stražnja strana pravo lice spomenika.

Na temelju gore navedenih primjera može se zaključiti da je uređenje vrata elementima slavluka bio trend koji je zahvatio neke veće i bogatije gradove rimske provincije Dalmacije, pa i istočnog Jadrana i tako ih obogatio ukrasima i imperijalno-rimskim znakovljem.

IZVORI I LITERATURA

LITERATURA:

- ALFÖLDY, Gèza, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia*, Heidelberg, 1969.
- ANCONITANUS, Cyriacus, *Epigrammata Reperta Per Illyricum*, ca. 1700.
- APPIO GIUNIO, Kornelija, MARŠIĆ, Dražen i VUČIĆ, Jakov, *O Roma nobilis: Rim u Arheološkom muzeju Zadar – Katalog stalnog postava rimske zbirke Arheološkog muzeja u Zadru*, Zadar, 2016.
- CAMBI, Nenad, Ženski likovi s krunom u obliku gradskih zidina iz srednje Dalmacije, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, vol. 65 – 67 / 1963. – 1965., Split, 1971., 55 – 71.
- CAMBI, Nenad, *Antika. Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb, 2002.
- CAMBI, Nenad, *Kiparstvo rimske Dalmacije*, Split, 2005.
- CAMBI, Nenad, Dalmatinski gradovi na Trajanovom stupu u Rimu, u: *Scripta Branimiro Gabričević Dicata*, ur. Josip Dukić, Ante Milošević i Željko Rapanić, Split, 2010., 135 – 158.
- CAMBI, Nenad, *Triptih studija, eseja o antičkoj skulpturi*, Split, 2025.
- DE MARIA, Sandro, *Gli Archi Onorari di Roma e dell' Italia romana*, Rim, 1988.
- ILAKOVAC, Boris, Kad je popločan i ukrašen emporij rimske kolonije Jader, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, vol. 32 – 33, Zagreb, 1999. – 2000., 93 – 105.
- JELIČIĆ-RADONIĆ, Jasna, The Relief of Salona Tyche, u: *Akti XII. međunarodnog kolokvija o rimskoj provincijalnoj umjetnosti: Datiranje kamenih spomenika i kriteriji za određivanje kronologije*, ur. Ida Koncani Uhač, Pula, 2014., 59 – 63.
- KAJANTO, Iiro, *The Latin Cognomina*, Helsinki, 1965.
- LIEBL, Hans, WILBERG, Wilhelm, Ausgrabungen in Asseria, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts*, vol. 11, Wien, 1908., 17 – 88.
- MOMMSEN, Theodor, *Corpus Inscriptionum Latinarum*, vol. III (CIL III), Berlin, 1873.
- SUIĆ, Mate, Novija arheološko-topografska istraživanja antičkog Jadera, *Zbornik instituta za historijske nauke u Zadru*, Zadar, sv. 2, Zadar, 1956. – 1957.
- SUIĆ, Mate, *Zadar u starom vijeku*, Zadar, 1981.

MREŽNE STRANICE I DRUGI INTERNET IZVORI:

- Epigraphic Database Heidelberg, <https://edh.ub.uni-heidelberg.de/edh/inschrift/HD060139>, posjećeno 1. prosinca 2024.

Nenad CAMBI

CITY GATE ON THE CARDO IN THE NORTH CITY WALL OF THE ROMAN COLONY OF JADER

SUMMARY

This paper focuses on the north gate of the ancient Jader, traditionally known as *Porta Marina*, which the author of this text has been studying for years – by the means of autopsy and analysing photographs using the *wall reading* method, which is a fine indicator of the interrelations among the phases in the development. This gate directly connected the protected (north) harbour of Jader with the east side of the Forum, and the Forum with the gate on the opposite (south) side of the city walls, which has not been preserved. Jader has a regular orthogonal street network, i.e. a mesh structure of *decumani* and *cardines*. Every *cardo* stretches from the south to the north side of the fortification. At the end of the principal *cardo*, there is a gate connecting the most important city symbol – the Forum – with the arch. It ought primarily to be established that the front side of the gate differs considerably from the reverse side. It is an unequivocal indicator to the fact that they had not been built simultaneously, but at different points in time. This may clearly be observed from both the stylistic and the construction angles. The seafront façade is undoubtedly of a more modest 16th-century Venetian origin, when *Serenissima* was erecting *terrapienos* in Zadar.

The reverse side of the same gate, facing the town, is entirely different – both technically and stylistically. The long vertical fugue connecting two different wall structures clearly shows that the gate had been carefully set in harmony with the city walls.

The aforementioned examples leave no doubt that the trend of adding ornamental elements characteristic for triumphal arches onto the gates was present in several bigger and richer towns in the Roman province of Dalmatia (*Asseria*, *Burnum*, *Aenona*, *Salona*, *Aequum*), and, indeed, in the entire east Adriatic (*Pula*). The ornaments added are recognized as Roman imperial symbols.

Keywords: Jader; city gate; *Melia Aniana*.

